

ж існує проблема за рахунок недостатньо-очищених зворотних вод. Так, кількість забруднюючих речовин (хлоридів, сульфатів, сухого залишку, БСК₅ та ХСК), що скидаються зі стічними водами, збільшується, не дивлячись на зменшення кількості самих стоків. Так, якщо у 2011 році стічних вод було скинуто 15,38 млн.куб.м, то у 2013 цей показник становив – 10,38 млн.куб.м, однак кількість забруднюючих речовин зростає. Крім того, відхилення за санітарно-хімічними показниками у Бердичівському районі перевищують середній показник по області.

Не варто забувати і про гідроекологічний режим річки Гнилоп'ять, на який особливо вплинула її зарегульованість. По всій довжині річки створено безліч ставків та побудовано близько 10 гребель з водосховищами, однак технічний стан більшості з них потребує реконструкції. З них 7 знаходиться на території Бердичівського району.

Отже, актуальність проведення екологічної оцінки стану басейну річки Гнилоп'ять не викликає сумнівів. Це є необхідним для подальшої розробки ефективних методів природоохоронної діяльності (екологічних, економічних та соціальних), що сприятиме поліпшенню не лише якості води у річці, а і покращить стан регіону в цілому.

Список літератури:

1. А.В. Яцик Водогосподарська екологія: у 4 т., 7 кн. / А.В. Яцик. – К.: Генеза, 2003. – Т.1, кн. 1-2. – 400 с.
2. Яцик А.В. Методика оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями / А.В. Яцик, В.Д. Романенко. – К., 2008. – 28 с.
3. Лихо О.А. Оцінка рівня антропогенного навантаження на басейни малих річок. Відновна гідроекологія порушених річкових та озерних систем (гідрохімія, гідробіологія, гідрологія, управління) : монографія / За ред. М.О. Клименка. – Рівне: НУВГП, 2004. – С. 133-148.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РЕНТИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

*Сухіна О.М.¹, к.е.н., Doctor of Philosophy in Economics (Ph.D. in Economics),
с.н.с. відділу економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»,
м. Київ, Україна*

---

¹ Сухіна О.М. є закордонним представником провідної Міжнародної наукової школи в сфері раціонального, ефективного, екологічно безпечного та соціально спрямованого використання ресурсів надр “Управління надприбутком” (гірничою рентою), науковим керівником якої є академік Російської академії природничих наук, професор, доктор економічних наук Разовський Ю.В., у становлення і розвиток якої істотний внесок зробив видатний вчений економіст, академік ЛьвовД.С.

Фундаментальним джерелом доходів бюджету, який сьогодні, по суті, залишається незадіяним, є рента з природних ресурсів.

Академік Львов Д.С.

В нашій державі поняття ренти вже увійшло в практику регулювання економічних відносин, проте не в сфері охорони навколишнього природного середовища. Для прикладу: навіть у роки, коли справлялась так звана «рентна плата» за користування надрами для видобування корисних копалин в Україні, її нарахування здійснювалось не на рентній основі. У сфері земле-, надро-, лісо- чи водокористування ренту визначити значно простіше, ніж у сфері охорони природи. В економічно розвинених країнах добувні та інші компанії віддають державі до 85 % прибутку підприємства, тому там на природоохоронні заходи йдуть значні суми, що сприяє збереженню природи. В Україні та частка коштів, яка могла б іти на відтворення природних екосистем, залишається у олігархів, і тих, хто в значних масштабах використовує природні ресурси з асиміляційними властивостями (PP_{AB}), не дбаючи про їх збереження. Тому доцільно здійснювати капіталізацію та оподаткування (чи вилучення) екологічної ренти.

На сучасному етапі розвитку економіки й суспільства необхідно науково обґрунтовувати встановлення різних форм вилучень всіх видів ренти в податковому законодавстві та відповідних нормативних документах. Фундаментальною основою цього є класифікація ренти (загальна), розроблена акад. Разовським Ю.В., і розширена та доповнена Сухіною О.М. Важливо, щоб розмір акцизу надприбутку за формою і величиною вилучення був диференційований залежно від джерела його утворення. Одним із завдань податкової політики в Україні на сьогоднішній день повинно стати правильне вилучення частини екологічної ренти в природокористувачів. Для вирішення даної проблеми доцільно здійснювати її капіталізацію – адекватну оцінку надприбутку у сфері природокористування. Це вимагає розширення й уточнення класифікації екологічної ренти та вдосконалення методу її оцінки.

Метою даної наукової роботи є сприяння підвищенню ефективності використання природних ресурсів з асиміляційними властивостями шляхом розробки економічних механізмів капіталізації екологічної ренти, розробки класифікації екологічного капіталу на підставі критерію джерела його формування (накопичення) як основи диференціації екологічної ренти (та її капіталізації) й ставок оподаткування; класифікації екологічної ренти.

Капіталізація використаних природних ресурсів з асиміляційними властивостями – залучення їх у процес суспільного виробництва з метою перетворення у відповідну форму капіталу – повинна здійснюватись шляхом капіталізації екологічної ренти. В даному науковому дослідженні під капіталізацією екологічної ренти слід розуміти визначення розміру екологічної ренти (за допомогою дисконтування очікуваного майбутнього чистого доходу від використання природних ресурсів з асиміляційними властивостями), і в т.ч. економічної оцінки використаних

ПР_{АВ}, про що детально описано в роботах автора [1, 2]. Капіталізація використаних ПР_{АВ} передбачає подальше їх відтворення та постійне отримувannya державною дивідендів від використання даного капіталу. Підвищення ефективності використання ПР_{АВ}, їх капіталізація є необхідними для розвитку економіки, тому дане наукове дослідження буде сприяти цьому.

Оскільки капіталізація в широкому розумінні передбачає збільшення розміру власних коштів підприємств, використання частини екологічної ренти на екологізацію виробництва, попереджувальні природоохоронні заходи тощо, забезпечить в подальшому економію коштів на усунення наслідків негативного впливу виробництва на навколишнє природне середовище; виплат, пов'язаних з лікуванням співробітників, в яких стан здоров'я погіршився саме через негативний вплив діяльності підприємства на природу; сплаті екологічного податку (та екологічного рентного податку, якщо такий буде введено). Отже, чим більшою буде капіталізація екологічної ренти, тим буде більшою стабільність і менший ризик. Капіталізація екологічного надприбутку сприятиме збереженню та збільшенню капіталу підприємства.

Відтворення екологічного капіталу значною мірою пов'язане зі збереженням екосистем, які існували поза економічними відносинами. При цьому не буде отримуваної додаткової вартості як такої, а буде зберігатися екологічна цінність екосистем, ефект від використання яких набуває економічної суті. Основою оцінки екологічного капіталу є грошова оцінка безкоштовних раніше благ і послуг, які надаються екосистемами.

Автор Сухіна О.М. розробила алгоритм визначення розміру екологічної ренти [2]:

1. На першому етапі доцільно виокремити екологічну ренту з прибутку господарюючого суб'єкта (формула 1):

$$P_e = \Pi_{zc} - НП_{zc}; \quad (1)$$

де P_e – рента екологічна, грн.; Π_{zc} – прибуток господарюючого суб'єкта, грн.; $НП_{zc}$ – нормальний прибуток господарюючого суб'єкта, грн.

2. Тоді прибуток складатиметься з нормального прибутку та доходу від безплатного використання асиміляційних властивостей навколишнього природного середовища (надприбутку).

3. У свою чергу, дохід від безплатного використання асиміляційного потенціалу навколишнього природного середовища (надприбуток) дорівнюватиме вартості використаних асиміляційних властивостей навколишнього природного середовища і розміру екологічної ренти.

Природною основою екологічного капіталу є ресурси екосистем. Тому основою класифікації екологічного капіталу (першочергового інструменту капіталізації екологічної ренти) за критерієм джерела його формування повинні бути ресурси й послуги екосистем. Автор Сухіна О.М. пропонує класифікувати екологічний капітал і екологічну ренту за критерієм джерела їх формування (накопичення) для виявлення їх нових проявів, диференційованої оцінки вартості асиміляційного потенціалу

навколишнього природного середовища й диференційованого оподаткування екологічної ренти. Автором Сухіною О.М. розроблено й представлено розширену багатофакторну класифікацію екологічного капіталу на основі науково обґрунтованого критерію – джерела його формування (нагромадження) (див. табл.). Класифікація екологічного капіталу повинна стати базисом для наукового обґрунтування встановлення видів і розмірів податків і платежів, і в т.ч. диференціації ставок екологічного податку.

Таблиця

Класифікація екологічного капіталу (ЕК) за критерієм джерела його формування (накопичення)

Тип ЕК	Клас ЕК	Вид екологічного капіталу	Різновид екологічного капіталу	Функції екологічного капіталу	
				<i>екосистемні (екологічні) – забезпечення природою різного роду регулюючих функцій (і як суспільне благо)</i>	<i>Послуги природи, пов'язані з естетичними, етичними, моральними, культурними, історичними аспектами</i>
Екологічний капітал природних ресурсів з асиміляційними властивостями та послуг екосистем	Атмосферний екологічний	ЕК кисню		<i>Дихання, фотосинтезу, асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів)</i>	<i>Рекреаційні (оздоровчий ефект)</i>
		ЕК озону		<i>Регулювання клімату</i>	
		ЕК інших компонентів повітря		<i>Забезпечення життєдіяльності організмів</i>	
	Водний екологічний капітал	ЕК Світового океану		<i>Функції підтримки сталості - кругообіг у природі речовин, які забезпечують умови для існування життя на Землі, асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів, утримування CO₂), регулювання клімату, регулювання водного режиму, відновлення морських біоресурсів</i>	<i>Забезпечення послуг для відпочинку (рекреаційні) та екологічного туризму</i>
		ЕК прісних вод	ЕК озер, річок	<i>Необхідна речовинна складова процесу метаболізму живого організму; забезпечує гігієну людини, асиміляційні, забезпечення регулювання водного та кліматичного режиму</i>	<i>Рекреаційні, залучення туристів помилуватися унікальними красотами</i>
		ЕК вод боліт		<i>Асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів, утримування CO₂)</i>	
	ЕК земельних	ЕК земельних ресурсів		<i>Життєвий простір, родючість, асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів)</i>	<i>Соціокультурний простір суспільства</i>
		ЕК ґрунтів		<i>Родючість, асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів, зв'язування вуглецю в ґрунті)</i>	

Функції екологічного капіталу				
			(грунтом))	
	ЕК земельно-просторовий	ЕК водно-болотних угідь	Найважливіша стабілізуюча роль в природі, асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів, утримування CO ₂), регулювання клімату, регулювання водного режиму, акумулювання та очищення води	
		ЕК природних ландшафтів	Збереження біорізноманіття	Естетичні властивості. Забезпечення послуг для відпочинку та екологічного туризму
		ЕК заповідних територій	Життєвий простір для рідкісних видів рослин і тварин, збереження біологічного різноманіття	Забезпечення послуг для відпочинку та екологічного туризму
ЕК рослинних ресурсів (флори)	ЕК лісових ресурсів		Асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів, утримування CO ₂), регулювання клімату через зв'язування парникових газів, водного балансу, захист земель від ерозії, збереження біологічного різноманіття; необхідна екосистема відтворення водних ресурсів суші і т.д.	Рекреаційні. Ліс дає задоволення від споглядання красивого лісового ландшафту, насолоду від туризму, спорту, подорожей і т.д.
	ЕК рослин боліт, луків, степів та інших природних зон			Забезпечення послуг для відпочинку та екологічного туризму
	ЕК рідкісних видів рослин (в т.ч. рослин заповідників)			Рекреаційні, естетичні, етичні, моральні. Забезпечення послуг для відпочинку та екологічного туризму
ЕК ресурсів тваринного світу (фауни)	ЕК фауни		Асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів)	
	ЕК рідкісних видів тварин (в т.ч. тварин заповідників)			Рекреаційні, естетичні, етичні, моральні. Забезпечення послуг для відпочинку та екологічного туризму
ЕК грибів та мікроорганізмів			Асиміляційні (асиміляція забруднень і відходів), утилізаційні	

Джерело: розроблено автором

У зв'язку з тим, що природними ресурсами екологічного капіталу можуть бути тільки обмежені ресурси, дана класифікація включає не всі природні ресурси, але вона буде конструктивним інструментом для прийняття рішень і при визначенні пріоритетності в оподаткуванні природокористувачів, оскільки платити відразу за використаний обсяг всіх природних ресурсів екосистем господарюючим суб'єктам буде обтяжливо. Класифікація екологічної ренти базується на основі даної класифікації: екологічна рента атмосферних, водних, земельних, рослинних ресурсів, ресурсів тваринного світу, грибів, численних мікроорганізмів, і т.д. Екологічний капітал та екологічна рента взаємозалежні. Чим більша вартість капіталу, тим більший прибуток і надприбуток (ренти). І навпаки, високий прибуток і надприбуток, капіталізуючись, збільшують вартість капіталу. Отже, у них загальне джерело формування й росту: природні, економічні, технологічні, політичні та інші умови. Це дозволяє виявити їхнє загальне джерело класифікації. Коефіцієнтом ефективності відтворення ресурсів у сфері природокористування й охорони навколишнього природного середовища виступає капіталізатор – це може бути ставка дисконтування (норма дисконту). Капіталізація екологічної ренти є початковим інструментом для справедливого її розподілу.

Таким чином, удосконалення екологічної політики в Україні може бути здійснене за допомогою капіталізації та вилучення екологічної ренти, що сприятиме відтворенню природних ресурсів з асиміляційними властивостями та сталому економічному розвитку.

Список літератури:

1. Сухіна О.М. Розвиток податкових інновацій в сфері охорони навколишнього природного середовища / О.М.Сухіна // Інноваційний розвиток економіки: процеси та явища : монографія [Г.Г.Півняк, В.Я.Швець, О.М.Сухіна та ін.] / за ред. В.Я.Швеця, М.С.Пашкевич; М-во освіти і науки України, Національний гірничий університет – Дніпропетровськ: НГУ, 2013. – Розд. 2. – С. 223–229.
2. Сухіна О.М. Розвиток теорії екологічної ренти та справедливого її розподілу / О.М.Сухіна // Економіка України. – 2014. – № 7. – С. 49–68.